

Τι να σας πώ; Εγώ δέν αλλάζω. Έχω την επιστημονική την πεποίθηση πως έδωσα στην αγαπημένη την πατρίδα το σπουδαίο εργαλείο του πολιτισμού, δηλαδή μια φιλολογική κρίση.

Προσμένω τώρα να μας βγάλη ο σιορ Τριανταφυλλίδης το Ταξίδι μου της Μιχτής.

Δευτέρα, 30 του Γιούνη, 1924.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Στά 1891, όταν βγήκε τό βιβλιαράκι του Βερλαίν «Mes Héroïtaux», ό 'Ανατόλ Φράνς δημοσίεψε στο «Χρόνο» του Παρισιού την ακόλουθη κριτική, που δέν τυπώθηκε ποτέ από τότε μέσα σε κανέναν τόμο του 'Ανατόλ Φράνς κ' έτσι τώρα, μιά κ' έχουνε περάσει τριαντατρία χρόνια, φαίνεται σάν ανέκδοτη.

Μέσα στο μικροσκοπικό αυτό βιβλιαράκι (70 σελίδες μόλις) έ ποιητής μας ιστορεί, με ώμη ελιγκρίνεια, τή ζωή του στά νοσοκομεία. Είναι γνωστό πώς; ό Πώλ Βερλαίν έμεινε πολλές φορές, έδω κ' έφτά-όχτώ χρόνια, στο νοσοκομείο του Μπρούσσαλ. 'Ωστόσο δέ μοιάζει καθόλου με τόν Μωρώ, με τό Ζιλμπέρ ή με τό Μαλφιλάτρ. Αύτς έδω δέν είναι απ' τήν παρέα των φθισικών του λυρισμού. "Αμα θελήσει κανείς να μιλήσει για τή «Ζωή μου στα νοσοκομεία» εν' έλωσδιόλου άταίριαστο να πάρει ύφος κλαψιάρικο και να ολοφύρεται ά λά Ζιλμπέρ:

«'Αλίμονο! ή πέννα πέφτει απ' τό χέρι μου! Φτωχέ Ζιλμπέρ, πώς σου ειλανε γραφτό να υποφέρεις!»

Ό φτωχούλης Λελιάν είχε κι αύτς τά βάσανά του. Μά δέ σου κάνει τήν παραμικρή εντύπωση ποιητή που υποφέρει από μαρασμό. Τούτες έδω είναι γεμάτος δύναμη, γεμάτος μεγαλοφυα, γεμάτος βίτσια: Είναι ένας γέρο-ελητής, έξαιρετικά γέρος. Τήν ώρα που γυρίζει, νύχτα, μες στούς δρόμους, τό πύξι του που έχει πύθει άγκύλωσθ, απ' τούδ ρευματισμούς, χτυπάει πάνω στις πλάκες σά νάνα σφυρι άτσαλένιο.

"Ετσι που τόν βλέπετε μ' αυτό τό πόδι, κάνει τήν εισοδό του κάθε τόσο, με τό μέτωπο ψηλά, όποτε του καπνίσει, στο νοσοκομείο. «'Αγκύλωσις τοπική του άριστερου γόνατος, συνεπεία θρηρτισμού ρευματικής φύσεως». Βλέπετε και μόνοι σας πώς; δέν πρόκειται για κανένα

Ζιλμπέρ, κανένα Μαλφιλάτρ ή κανένα Μορώ. Για κάπιο Διογένη, μάλιστα. "Αν ό Βερλαίν είχε τύχη νά ζει στην Κόρινθο θα τον βλέπατε νά κυλάει τὸ πιθάρι του, σιμά στις μυρτιές, κάθε βράδι, και νά κοιμάται, άγναντεύοντας τιστέρια. Τώρα όμως, μιὰ κ' έιυχε νά ζει ανάμεσα σέ μάς, σ' ένα κλιμα κρύο και βροχερό, ανάμεσα σέ ανθρώπους έξυπνους και προνοητικούς, τώρα, αντί τὸ παλιὸ πιθάρι τὸ παραπεταμένο σὸ δρόμο τῆς Κόρινθος, έπαι περνοῦσαν οί έταίρες, βρίσκει ένα κρεβάτι νοσοκομείου σέ κάπιο περίχωρο τοῦ Παρισιοῦ. Και πλαγιάζει σ' αυτό, χωρίς νά ντερέπεται καθόλου, χωρίς νά φοβάται μήπως ξεπέσει κοινωνικά και χωρίς νά πιστεύει πὼς ταπεινώνεται οὔτε τόσο δά.

"Όσο γι αὐτὸ δά ό Πῶλ Βερλαίν, αν κ' είναι άπ' τήν καλύτερη άστική τάξη — γιὰς λοχαγοῦ τοῦ μηχανικοῦ — δέν είχε ποτέ του τὸ αίστημα τοῦ άστισμοῦ, οὔτε τήν ένστικτή συνείδηση τῆς διαφοράς τῶν τάξεων. Μάλιστα, γιὰ νά ποῦμε τήν ἀλήθεια, κι άπὸ τήν κοινωνική ζωὴ γενικά δέν είχε ιδέα — ἢ είχε πολὺ θαμπή. Δέν ὑποτιθέσεται πὼ, οί άνθρωποι είναι δεμένοι μαζί του μὲ διάφορα δικαιώματα, υπεχρεώσεις και συμφέροντα.

"Ίσα-ίσα πὸς τοὺς κοιτάζει νά περνοῦν σὰ μαριονέττες ἢ σάν κινέζικες σιλουέττες άπὸ μπροστά του. "Αν τὸν ρωτήσετε, τοῦ εἰμαστε άρκετὰ διασκεδαστικὸ θέαμα εἰμεῖς οί άνθρωποι. . . Αὐτὸς στέκεται και κοιτάζει, θεατῆς, τήν κοινωνική μας ζωὴ ὅπως κανένας Τούρκος άγαθός, πὸς τὸν ζαλλίζει κιόλας, ὅσο νάσαι, τὸ τσιμποῦκι του, στέκεται και κοιτάζει μιὰ παράσταση τοῦ Καραγκιόζη. Γελάει μοναχά έπαι είναι κανένα μέρος σόκιν ὁ άγαθός μας ὁ Τούρκος, ροχαλλίζει ἅμα πέφτει ξύλο στή σκηνή, κι ἅμα ξυπνήσει κάνει κριτική πάνου σὸ έργο. Πότε άιερνη κριτική και πότε ὑπέροχη. . . Κι αν επιχειροῦτε κανένας νά τοῦ πει: «Φλαράκο μου, και σὺ μιὰ μαριονέττα εἶσαι, άπαράλλαχτη μ' αὐτὲς πὸς εἶδες τόση ὥρα. Κ' έσὺ ἔχεις νά παίξης κάπιο βόλο πάνου στή σκηνή, σάν έρθει ἡ ὥρα σου, τὸ βόλο τοῦ πασα, νά ποῦμε, ἡ τοῦ καιμηλιέρη», γέλια πὸς θα τᾶβιζε ὁ άγαθός μας ὁ Τούρκος!. — Μόνον νά τοῦ ἐπιμένετε πολὺ δὲ θα σᾶς συνιστοῦσα, γιὰτι ἡθελε σᾶς σπάσει τὸ τσιμποῦκι του κατακέφαλα. Και τότε, άσκημα θα τήν είχατε! . . Μ' έναν τέτιο άγαθὸ Τούρκο μοιάζει ὁ Πῶλ Βερλαίν. "Αδύνατος νά-πιστέψει πὼς έχει κ' εἰσινος ένα μέρος μὲς στήν κωμῶδια πὸς παίζουμε ὅλοι άπὸ κοινοῦ. "Αφτὸς είναι μόνον θεατῆς, — θεατῆς άπλοῦδός και τετραπέρατος μαζί. Εἶν' ένας ὑπέροχος άγριάνθρωπος ὁ Πῶλ Βερλαίν.

Σὲ τι μποροῦσε νά τὸν βλάψει ἡ ζωὴ του σὰ νοσοκομεια ;

Ἡ δόξα του καὶ στὸ νοσοκομεῖο τὸν παρακολουθεῖ. . . Στὸ νοσοκομεῖο τοῦ Σαιντ - Ἄντοιν, τὸ πρῶτο φάρμακο ποὺ τοῦ διατάζει ὁ δόχτορας Ταπὸ εἶναι χαρτί, μελάνι, πέννες καὶ βιβλία. Στὸ ἴδιο νοσοκομεῖο, ὁ θάλαμος ποὺ ἔβαλαν τὸν ποιητὴ, λέγεται θάλαμος τῶν Décadents.

Ἐκεῖ πέρα ἔρχονται καὶ τὸν βλέπουν τὰ λαμπρότερα πνέματα τοῦ αἰῶνος. Ὁ Μωρίς Μπαρρές ζητεῖ συγνώμη ποὺ ἔδεν τοῦ βολεῖ νῆρχεται κάθε Κυριακὴ νὰ περνᾷ εἰς τὴν ἡμέρα στὸ προσκέφαλο τοῦ Βερλαῖν. . . Νεαροὶ θαυμαστὲς, γεμάτοι ἐνθουσιασμό, ἔρχονται σωρὲς πλαῖ στὸ κρεβάτι αὐτοῦ, νούμερο τάδε, νὰ ὑποκλιθοῦν μπροστὰ στὸ Μάιτρ. Οἱ ζωγράφοι φτιάχνουν σπουδὰς καὶ σκίτσα μὲ τὸ πρόσωπό του. Ὁ κ. Καζάλ λ. χ. μᾶς τὸν παρασταίνει μὲ τὸ βιολιό του μπροστὰ στὸ θεόρατο παράθυρο.

Ὁ κ. Ἀμάν—Ζᾶν τὸν ζωγραφίζει καθιστὸν ἀπέναντι στὸ κρεβάτι του, μὲ τὴν ὑποχρεωτικὴ καμίζόλα τοῦ νοσοκομείου, ποὺ ἡ τέχνη τὴν κάνει νὰ φαντάζει ὡς τὴν θένονος δικαστὴ. Οἱ δημοσιογράφοι τὸν πολιόρχοῦν. Τὸ ζήτησε συνέντευξη γιὰ τοὺς Décadents καὶ τοὺς Συμβολιστὲς. Ὁ ἴδιος ὁ Πῶλ Βερλαῖν μᾶς δηγίεται πῶς κάποια μέρα ἕνας ρεπόρτερ τὸν ρώτησε ἀκόμα καὶ τὸ ἔζη, ποὺ δὲν περιμένε ποτέ του νὰν τὸ πᾶθει :

— Κύριε Βερλαῖν, τί γνώμη ἔχετε γιὰ τίς κυρίες τῆς ἀριστοκρατίας μας ; . .

Αὐτὸ θὰ πεῖ δόξα. Ὅταν θυμῶς ὁ Βερλαῖν μᾶς βεβαιώνει πῶς δὲ θὰ πεῖ κ' εὐτυχία αὐτὸ, δὲ δυσκολεύομαστε καθόλου νὰ τὸν πιστέψουμε. Κάποια φορὰ ποὺ μερικοὶ τοῦ ὑποστηρίζανε ὡς καὶ καλὰ πῶς ἡ ζωὴ του εἶναι ἄξια γιὰ νὰ τὴν ζηλέψει κανεὶς, ὁ ποιητὴς χωρὶς νὰ πάρει καθόλου κλαψιάρικο ὄρος, (δὲν εἶν' ἔλεγειακός), τοὺς ἀποκρίθηκε πῶς θὰ τὸν παίρνουν γιὰ πολλὴ ἀλιγερκὴ.

«Γιατί, τὸ κάτου κάτου, γράφει, εἶναι δυνατό νὰ μὲ βρίσκουν πραγματικὰ εὐτυχισμένον, ἐπειδὴ τάχα σέρνω ἔτσι τὸν ἑαυτό μου, ποὺ τὸν χαιρετοῦν, τὸν ἀγαποῦν, ἃ δὲν εἶναι ὑπερβολή, εἴτοι εἰς διανοούμενοι νέοι, ἐπειδὴ λοιπὸν σέρνω τὸν ἑαυτό μου μὲς στὴν ἀνοστή βρώμα τοῦ ἰσοφάρμιου καὶ τοῦ φανικοῦ καὶ μέσα στὸ διανοητικὸ σανατοσισμὸ τοῦ καθενός, καὶ μέσα στὴν ἐπισείκεια, τὴν ἀκόπως εἰρωνικὴ τῶν γαιτρῶν καὶ τῶν μαθητῶν τους ; »

Καὶ πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουμε πῶς μέσα στὸ παράπονο αὐτὸ, ἂν πραγματικὰ εἶναι παράπονο, ξεχωρίζει μιὰ δικαιολογημένη περηφάνεια, σωστὴ ἀντίληψη τῶν πραγμάτων, φινέτσα πολλὴ καὶ εἰς τὴν

ὤμῃ ἐκείνη λογικῇ ποῦ ἀνακαλύπτουμε ξαφνικά στοὺς ἀνώτερους ἐκφυλοὺς τῆς διανόησης καὶ τὴν θαυμάζουμε.

Ἔτσι οὖν ὁ ἄνθρωπος πρέπει πάντα νὰ φῆσει κατὰ μέρος τὸ ὑπερβολικὸ κέφι καὶ τὸ πρόχειρο γέλιο, τῇ στιγμῇ ποῦ ἀδρατκελίζει, — ἅς εἶναι καὶ ποιητῆς — τὴν πόρτα ἐνὸς νοσοκομείου. Ἐν' ἄγρια ἡ στιγμή αὐτὴ πολλὰς φορές. Πάρτε παράδειγμα ἀπ' τὴν ὑποδοχὴ ποῦ ἔκαναν τοῦ φτωχοῦ Λελιάν στὸ νοσοκομεῖο Λαμπρούς, κάποτε ποῦ τὸν εἶχαν σπρώξει ἴσαμε καὶ ἡ ἀρρώστια του κ' ἡ φτώχεια του. Ἔνα καὶ μισαχὲ κρεβάτι εἶταν ἀδειανὸ — κρεβάτι ἀγκαλὰ περιβόητο. Ὅσο θυμόντανε εἰ ἀρρωστοὶ μέσα στὸ θάλαμο, δὲν εἶχαν δεῖ ψυχὴ νὰ σηκωθεῖ ἀπ' τὸ κρεβάτι αὐτό. Ὅποιος νὰ πλάγιαζε καὶ πίνου, ἤθελε πεθάνει. «Καταλαβαίνετε λοιπὸν πῶς ἔνα τέτιο ἀπαίσιον προνόμιον, λέει ὁ Βερλαίν, εἶταν φυσικὸ νὰ χεῖ δώσει στὸ κρεβάτι ἐκεῖνο — ποῦ ἄλλως εἶταν πολὺ φιλόξενο κρεβάτι — μιὰν ὑπόληψιν κ' ἔνα σεβασμὸν ἐξαιρετικόν, συνδυασμένον καὶ μὲ κάποια πρόληψιν sui generis. Τὶ νὰ σὰς τὰ πολυλογῶ, μνηστῆρας γιὰ τὸ κρεβάτι ἐκεῖνο δὲν παρουσιαζότανε. .»

Καὶ συνεχίζει :

«Δὲν εἶναι ἕμως τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς. Ἔνα κρεβάτι εἶταν αὐτό. Θιλεῖς πὰρ' το, θέλεις ἀφῆσέ το. Νὰ σὰς πῶ τὴν ἀλήθεια, ὁ πειρασμὸς νὰν τάρσω μού ἦρθε σχεδόν . . . Πίλι ἕμως, ἂν τὸ δεχόμενε, θὰ γλύτωνα ἀπὸ ἄλλου ποῦ θὰ πλάγιαζα χειρότερα . . . Κ' ἔτσι, τὸ δέχτηκα ! .»

Ὁ προκατόχος τοῦ Βερλαίν, δὲν εἶχε ξεφύγει τὸ χρησμὸν. Τὸν εἶδε μὲ τὰ μάτια του ὁ ποιητῆς.

— «Εἶταν καὶ χάμου ἀκόμα, ὁ προκατόχος μου, τῇ στιγμῇ ποῦ μπήκα μὲς στὸ θάλαμον. Ὅστε ἄμορφος, οὔτε ἄσκημος. Ἔνα πρᾶμα, στενὸ καὶ μακρὸ, τυλιγμένον σ' ἔνα σεντόνι, δεμένον κόμπο στὸ λαιμὸ του, χωρὶς ἔνα σταυρὸ τοῦλάχιστον στὸ στῆθος, σ' ἔνα σιδερένιον κρεβάτι, δίχως κουρτίνες. Κάπια στιγμή φέρανε ἔνα φορετὸν, ἀπὸ κείνα ποῦ τὰ λένε «κουτιὰ τοῦ ντόμιου» σκεπασμένον μὲ μιὰ τέντα ἀκαθόριστου χρώματος, ἀπάνου κάτου σὰ λινάτσα, ἐρρηξαν μέσα τὸ ἄμορφο ἐκεῖνα πακέττο καὶ δρόμον γιὰ τὸ ἀμφιθέατρο τοῦ ἀνατομείου. Δίγες στιγμὲς ἀργότερα, εἶχα τοποθετηθεῖ ἐγὼ μέσα στὸ «φαράσι» ἐκεῖνο ποῦ τόση ὄρα ἀκόμα εἶταν νεκροκρέβατον καὶ ποῦ δικαιολογεῖ πέρα πέρα τὸ χαρακτηρισμὸν ποῦ τοῦδωσα, ἅμα σκεφτεῖ κανεὶς τὸ «γῆ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει» τῆς Ἑκκλησίας.»

Ξαπλώθηκε λοιπὸν στὸ κρεβάτι τοῦ πεθαμένου. Καὶ τὸ λέει καμα-

ρώνοντας, σά νά μὴν εἶχε κάνει τίποτα περισσότερο ἀπὸ «μὴν ἀλαφρή, συνειθισμένη ἱεροσυλία.»

— «Γιὰ φανταστὲς ! λέει μὲ μακάθριο κυλισμὸ. Γιὰ σκεφτεῖτε το καλὰ ! Πόσους παράδες πίνουνε μπροστὰ μου ἐκεῖνος ποὺ ἔκλεψε τὰ παπούτσια ἐνὸς ποὺ εἶχε πάθει νεκροφάνειο στὸ μῦθο τοῦ Λιφονταίν, ἢ ὁ ἄλλος ποὺ πούλουσε τάρκουδετόμαρα ἢ κι αὐτὲς ἀκόμα ὁ θαυμάσιος ἐφημέριος Ζὶν Σουάρ !... Ἐγὼ δὲν εἶχα φορέσει τὰ παπούτσια κανενὸς πεθαμένου, ἀμπᾶ !... Ἐγὼ εἶχα ξεπλωθεῖ μὲς στὸ κρεβάτι του, τοῦ δικοῦ μου πεθαμένου. Ἀκούσατε ; Μὲς στὸ κρεβάτι του, ὅπως εἶταν ἀκόμα... παγωμένο !...»

Καὶ μ' ἔλα αὐτὰ, ἡ ζωὴ του στὰ νοσοκομεία δὲν τοῦχει μείνει σὰν τόσο πικρὴ ἀνάμνηση.

Ἀπ' τὴ μιὰ ἔβρισκε κάπιο ἄσυλο, ὁ δύμοιρος σακάτης. Κ' ἐξέλλου, κατάντησε νὰ χαίρεται, σὰν κάπιο μεγάλο ἀγαθὸ, τὴν «αὐστηρὴ ἀσφάλεια τῆς στέγης ἐκείνης τοῦ πόνου.»

Δὲν τοῦκανε κόπο νὰ παρατάει τὴν ἐλευθερία του, ποὺ ἀρκετὲς φορὲς τὴ μεταχειρίζοιαν τόσο ἄσκημα, καὶ νὰ ὑποτάσσεται, χωρὶς νὰν τοῦ στοιχίξει, στὴν αὐστηρὰ ρυθμισμένη ζωὴ. Δὲν τοῦ ἔκανε κόπο, γιατί, ὅπως λέει καὶ τὸ τετράστιχο ποὺ εἶχε φτιάσει κάποτε ὁ ἴδιος γιὰ νὰ βάλουν κάτου ἀπὸ ἓνα πορτραῖτο του :

«Ἡ φτώχεια καὶ ἡ βρασκάνια τοῦ κόσμου—ὅς τὸ ποῦμε μεταξὺ μας, χωρὶς νὰ τὴν συκοφαντήσουμε—κατάφεραν νὰ δώσουνε σ' αὐτὸ τὸ τέρας τοῦ ἐγωῦ μου ψυχὴ γεροφυλακισμένου, ποὺ ἀγαπάει τὴ φυλακὴ».

Τοὺς στίχους του μὲς στὰ νοσοκομεία τοὺς σύνθετε. Κατάντησε νὰ μὴν ἐργάζεται ἀλλοῦ πούθενά. Ἡ ποιητικὴ, ἀλλόκοτη φαντασία του ἔντυνε μὲ κάπια γοητεία τοῦ μεγάλου, θεόγυμνου θάλαμου... Μέσα στὸ θάλαμο αὐτὸν κάπια βραδιὰ φαντάστηκε πὼς ἔβλεπε τὴ μαγεῖα μιᾶς Θεσσαλικῆς σεληνόφωτης νύχτας. Ἡ φαντασία εἶναι τὸ μεγάλο γιαιτρικὸ σὲς δυστυχίαι τῆς ζωῆς. Κ' εἶσι ὁ Βερλαίν, ὅταν ἀναθυμᾶται τίς ἀτέλιωτες, θλιθερὲς κι ἀνούσιες ὥρες τῆς ζωῆς του στὰ νοσοκομεία, ἔχει δικίον νὰ νάρωτιέται μήπως καναντήσει κι αὐτὲς ἀκόμα ὁ βετεράνος τῆς ἀλήτικης ζωῆς, ὁ ἀκούρατος ἀλήτης, νὰ πεῖ ἀπομῆσα του καμιὰ φορὰ πὼς τίτε εἶταν ἡ «εὐτυχισμένη ἐποχὴ».

Μὴ γελαστατεῖτε ὅμως. Ἐκεῖνο ποὺ τοῦ ἀρέσει ἀπ' ἔλη αὐτὴ τὴ ζωὴ εἶναι ἡ μοναστηριακὴ ἐμπάνιση ποὺ ἔχουν τὰ νοσοκομεία, χάρη στὴν κανονισμένη τους ζωὴ καὶ τὴ φτώχεια τους. Τὸ λέει κι ὁ ἴδιος : «Τὴ συνειθίζει κανεὶς αὐτὴ τὴ μοναστηριακὴ ζωὴ ποὺ τῆς λείπει μόνο τὸ

κήρυγμα—τι κρίμα!—και ή άδικαιολόγητη τήρηση τοῦ κανόνα μόνο και μόνο επειδή είναι κανόνας». Σας έλεγα τόσο ὥρα πώς ο Βερλαίν είναι κυνικός. Κατά τὴν ἴδιο τρόπο θά μπορούσα νάλεγα πώς είναι και μυστικοπαθής. Δέν είναι μεγάλη απόσταση ἀπ' τὸ ἕνα ἵσαστε τάλλο. Φιλόσοφοι σάν τὸν Ἀντισθένη και τὸ Διογένη ἔχουν τόσες ὁμοιότητες με τοὺς ζητιάνους μοναχοὺς τῆς ἰταλικῆς χριστιανωσύνης, ποὺ τίς ὁμολογοῦν ἀκόμα κι ἔσοι δέν εἶχανε διάθεση νά τίς ἀναγνωρίσουνε. Κυνικός λοιπὸν και μυστικοπαθής. Ὁ Πῶλ Βερλαίν είναι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ «ή βασιλεία αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ». Εἶναι ἀπ' τὴν παρέα τῶν ἔραστῶν τῆς φτώχειας. Ὁ Ἅγιος Φραγκίσκος δίχως ἄλλο θά τὸν ἀναγνώριζε γιὰ πνευματικὸ τοῦ παιδι και ἴσως ἴσως θά τὸν διάλεγε γιὰ μαθητὴ του ἀγαπημένο. Καί ποὺ ξαίρωτε ἀν με τὸ ῥάσο τοῦ μοναχοῦ ὁ Πῶλ Βερλαίν δὲ γινόταν μεγάλος ἅγιος, ὅπως ἔγινε, τώρα ποὺ ἔμεινε μέσα στὸν κόσμο, μεγάλος ποιητῆς !.. Βέβαια, στὴν ἀρχὴ θά ἔβρισκε μερικοὺς μπελάδες, ἔξαιτίας του, ὁ προστάτης του. Τὸ βράδι θά τοῦ ἰσκαζε, πολλές φορές... Ὁ ἀγαθὸς ἅγιος Φραγκίσκος ὅμως θά πῆγαινε νά τὸν βρῖσκει ἀκόμα και μέσα στὰ χειρότερα καταγώγια τῆς Σιέννας και θά τὸν ἔφερνε πάλι πίσω, μετανοημένο, στὴν «αἴκο τῆς πενίας».

Μέσα σὲ μιὰ φράση ποὺ εἶπε ὁ Βερλαίν μιὰ μέρα στοὺς μουσαφιρέους ποὺ εἶχαν πᾶει στὸ νοσοκομεῖο νά τὸν δοῦν, περνάει μιὰ πνοὴ ἀγιωσύνης.

— «Μιλᾶτε, τοὺς λέει, εἶμαι σάν στὸ σπίτι μου».

Και κατόπι, γυρίζοντας πρὸς τοὺς δυστυχισμένους ἀρρώστους ποὺ εἶτανε ξαπλωμένοι ἕνα γύρο, στὰ κρεβάτια τους:

— «Σὰ στὸ σπίτι μας» — διόρθωσε.

Μέσα στὸν ἀτίθασο Βερλαίν λίγο ἄμα κοιτάξετε, θά βρεῖτε τὸν ἄνθρωπο τὸν πρωτόγονο, τὸν ἀγνό. Και μέσα στίς διηγήσεις του ποὺ κάποτε είναι θεότρολες και ἀσυνάρτητες, θά βρεῖτε πάντα κάποια σκηνὴ με τόσο ἀπλότητα κ' εὐλάβεια, ποὺ θά μοιάζει με θρησκευτικὴ παράδοση. Κι ἐλ' αὐτά, χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἐπιτήδευση ἀπὸ μέρος του. Ὁ Βερλαίν, τόσο στίς χάρες του ἔσο και στὰ ἑλαττώματά του, είναι ἐλωδιόλου ἀλλιώτικος ἀπὸ μᾶς. Στὸ νοσοκομεῖο τοῦ Σαιντ—Ἄντουάν ἔπου ἔμεινε τρεῖς μῆνες ἔξαιτίας ἑνὸς ρευματισμοῦ στὸ μετακάρπιο, εἶχε γείτονα ἕνα στρατιώτη ἀπὸ τάποιικακά συντάγματα τῆς Ἀφρικής. Και μᾶς λέει ὁ ποιητῆς γι αὐτόν: «Τὶ φοβερὸ πλάσμα ! Μὲ κάτι μουστάκια τόσα !—Και δὲν πίστευε οὔτε σὲ θεό, οὔτε σὲ διάβολο !... Πότε πότε, τοῦ ἔλεγα πώς πρέπει νά ὑπάρχει ἐκεῖ πάνου κάποιος πιδ κατεργάρης

ἀπὸ μᾶς καὶ πῶς δὲν ἔκανε καλὰ νὰ μὴν πιστεύει πῶς ὑπάρχει καὶ νὰ μὴν ἔχει τις ἐλπίδες τοῦ σ' αὐτόν. . . »

Τὰ λίγα τοῦτα λόγια δὲν ἔχουν αὐτοῦσιο τὸ ὄφος καμιάς φρησκευ-
τικῆς παράδοσης ; . . Πολὺ λίγα πράματα λείπουν γιὰ νὰ γίνῃ τέλεια
ἡ παράδοση, τίποτα σχεδόν ! . . Ἐνα θάμα μόνο νὰ πρόσθετε κανένας,
καὶ κατόπι τὸν προσηλυτισμὸ τοῦ στρατιώτη, τῶν νοσοκόμων καὶ τοῦ
διαχειριστῆ τοῦ νοσοκομείου, κι ὁ Βερλαίν, χωρὶς νὰν τὸ ζητήσῃ, θὰ
εἶχε γράψῃ αὐτοῦσια παράδοση, ὅπως τοῦ Βοραζίν . . Μὲ τὰ βίβλια του
καὶ μὲ τὴν ἀφέλειά του, εἶναι πάντα εἰλικρινῆς. Μιὰ ἀσύγκριτη νότα
εἰλικρινείας ἀποτελεῖ τὴ γοητεία τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου, ποὺ εἶναι
γραμμμένο μὲ σύνταξη γελοία ἀλλὰ καὶ μὲ μουσικὴ ποὺ σοῦ βραγίζει
τὴν καρδιά.

ΑΝΑΤΟΛ ΦΡΑΝΣ

ΕΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛ ΦΡΑΝΣ

Αὐτὸ ποὺ θὰ σᾶς δηγηθῶ, συνέβηκε, στὶς ἀρχὲς τοῦ αἵθωνα μας,
στὴ Ρώμη, μιὰν ἡλιόλουστη ἀνοιξιὰτικὴ μέρα, μέσα σ' ἕνα παλαιὸ
μύγαρο, σιμὰ στὸ παλιὸ πανδοχεῖο τῆς « Ἄρκτος ».

Μόλις εἶχαμε ἀποφάσι καὶ παίρναμε τὸν καφέ μας μέσα στὴ βιβλι-
οθήκη. Ὅλοι οἱ καλεσμένοι εἶχαμε τριγυρίσει τὸν Ἄνατὸλ Φράνς καὶ
τὸν τυλίγαμε μὲ τοὺς καπνοὺς τῶν τσιγαρέττων μας, σὰν μὲ θυμίαμα.
Κι ὁ Μαιτρ μᾶς κρατοῦσε σκλαβωμένους μὲ τὴν χαριτωμένη του κου-
βέντα. Θᾶλεγε κανένας πῶς εἶχαμε σηκωθεί ἀπ' τὸ Συμπόσιο τοῦ
Πλάτωνα.

Κάπια στιγμὴ, μιὰ νέα κυρία, εἴτε γιὰ νὰ στρέψῃ ἄλλοῦ τὴν κου-
βέντα, ποὺ εἶχε πελαγώσει μέσα στὰ πολιτικά, εἴτε ἐπειδὴ νόμιζε πῶς
θὰ κολάκευε, μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, τὰ γούστα τοῦ κυρίου Μπερζερέ,
(ἀν εἶταν δυνατό σ' ἕναν Ἕλληνα ραφιναρισμένο νᾶρέσει ἡ στιβαρὴ
τέχνη ἐνὸς Ρωμαίου!) ἡ νέα αὐτὴ κυρία λοιπόν, ἔψαλε τὸ ἐγκώμιο
τοῦ Ζολᾶ.

— Βέβαια ! τὴν ἀντίσκοψε ἤρεμα ἤρεμα, ὁ Ἄνατὸλ Φράνς, βέβαια.
Δὲν εἶναι ἄλλος ποὺ νὰ θαυμάζει ὅσο ἐγὼ τὸ συγγραφεὶ τῶν Ρουγκόν
— Μακάρ. Ὅμως . . τὸ ἔργο τοῦ Ζολᾶ ἀνταποκρίνεται τάχα πρὸς τὴν
προσπάθεια ποὺ τὸν βλέπουμε ἀσκόλαστα νὰ καταβάλλῃ ; . . Δὲ σᾶς
φαίνεται σὰ νὰ γράφῃ πάντα μὲ μόνη ἔγνια πῶς νὰ μᾶς ἐπιδείξῃ
καλύτερα τὴ δύναμή του ; . .

Γιὰ νὰ καταλάβετε καλύτερα τὴν κατηγορίαν μου αὐτῇ, ἀκοῦστε